

Pienvesiemme ahdinko

Suomi tunnetaan vesistään. Tuhansien järvien maassa on viimeksi suoritettun laskennan mukaan lähes 190 000 vesiialasta kun pienet lammetkin otetaan lukuun. Valtaosa altaista on kuitenkin pieniä, pinta-alaltaan alle hehtaarin laajuisia. Järvet ja lammet yhdessä niihin liittyvien ja niistä laskevien purojen ja jokien kanssa muodostavat erilaisia vesistöjä, joilla kaikilla on oma valuma-alueensa.

Vähänkin suurempi vesistö koostuu aina lukuisien osa-alueiden mosaiikista, jonka vesiä kuljettavan uomaston latvahaaroja voi verrata verenkierrojärjestelmän hiussuonistoon, herkästi ulkosiin ärsykkeisiin reagoiviin tiehyeisiin. Pienet latvavedet yhdessä valuma-alueensa kanssa ovat itsenäisiä toiminnallisia kokonaisuuksia, jotka vaikuttavat koko alapuolisen vesistön tilaan.

Vedenjakajien tuntumasta alkavat purot ovat aina yksilöllisiä. Aluetekijät, kuten rinnekaltevuus, altaat, maaperän laatu ja kasvillisuus vaikuttavat voimakkaasti siihen miten puro käyttäytyy. Altaita sisältävä, metsäinen, sora- ja hiekkamaiden luonnehtima valuma-alue takaa purolle tasaisen luonteen. Järvetön, jyrkkärinteisiä kallio- ja savimaita viljelysten keskellä halkova vesiuoma taas on hyvin äkkipikainen: reaktiot ovat kiivaita, mutta tapahtumat ovat ohi nopeasti. Myös latvapurojen veden laatu vaihtelee jo luonnostaan.

Vesimäärältään vähäiset vetemme kestävät heikosti kuormitusta ja ympäristössä tapahtuvia

muutoksia. Erityisen herkkiä muutoksille ovat juuri pienvedet, jotka ovat usein jääneet huomiotta suurempien vesiemme suojelusta puhuttaessa. Varsinkin karut pikkujärvet ja lammet happamoituvat herkästi ja pienvesien latvapurot ja lähteet saavat ensimmäisenä osansa maanteiden suolauksen väkevöittämisestä pohjavesistä. Metsien ja soiden ojitukset ovat muuttaneet rajusti juuri pienvesien luonnetta mm. kiihdyttämällä eroosiota ja ravinteiden sekä humuksen huuhtoutumista vesiin.

Voimakkaasti pienvesien tilaan vaikuttaa nykyisin myös pelloilta vesiin huuhtoutuva sedimentti- ja ravinnekuormitus, joka on koko ajan kasvamassa. Tähän on syynä mm. lisääntynyt peltoviljely ja keinolannoitus sekä suurentuneet karjatalousyksiköt, joiden tuottamaa lietelantaa joudutaan riittämättömien säiliötilojen vuoksi ajamaan pelloille lumen ja roudan päälle. Myös voimakkaasti vesiä rehevöittävää säilöhun puristonestettä huuhtoutuu helposti vesiin, ellei sen talteenotosta huolehdita. Monet maatalouden piirissä olevat pienet purot, lammet ja järvetkin ovat jo pahoin rehevöityneitä, tiiviin asutuksen keskellä usein myös roskaantuneita. Niiden tilassa ilmenneet muutokset näkyvät ennen pitkää myös suurissa vesistöissä.

Ojituksen, kanavoinnin ja vesien laskun seurauksena luonnontilaiset purot, lähteet ja lammet ovat käyneet yhä harvinaisemmiksi. Niiden tilaa turmelevat maa- ja metsätalouden ohella

mm. turpeennosto ja kaikenlainen rakentaminen. Myös ilman ja pohjavesien kautta tulevat päästöt ovat uhkana veden laadulle ja eliöstölle. Vaikka useimpien pienvesiemme luonnontila on jo ainakin jotenkin muuttunut, hyväkuntoisiakin vesiä vielä löytyy. Parhaillaan vesi- ja ympäristöministeriössä pyritään selvittämään luonnonsuojelullisesti ja kalataloudellisesti arvokkaiden pien-

vesien määrä ja sijainti. Vähintäänkin kohtuullista on, että jäljellä olevista ainakin edustavimpien ja arvokkaimpien pienvesiemme säilyminen turvataan suojelutoimin. Monet nyt huonokuntoiset pienvedet olisivat myös kunnostettavissa ainakin ihmisen elinympäristön tilaa kohentavalle tasolle.

MATTI TIKKANEN